

KIERUNKI ZMIAN W GOSPODAROWANIU NA TRWAŁYCH UŻYTKACH ZIELONYCH LUBELSZCZYZNY W ASPEKCIE ZMIAN POGŁOWIA ZWIERZĄT W LATACH 1980–2006

Wanda HARKOT, Halina LIPIŃSKA

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Katedra Łąkarstwa i Kształtowania Krajobrazu

Słowa kluczowe: kierunki zmian, pogłowia zwierząt, trwałe użytki zielone, uwarunkowania przyrodnicze, województwo lubelskie

Streszczenie

W opracowaniu przeprowadzono analizę aktualnych uwarunkowań gospodarowania na trwałych użytkach zielonych w województwie lubelskim w związku z wdrażaniem „Krajowego programu rolnośrodowiskowego”, wspierającego rozwój obszarów wiejskich. Podjęto próbę oceny wykorzystania trwałych użytków zielonych (TUZ) w produkcji paszy i ochronie środowiska. Przedstawiono zmiany ogólnej powierzchni TUZ oraz ich udziału w powierzchni użytków rolnych (UR) w województwie lubelskim w okresie 1980–2006. Przeprowadzono analizę wpływu zmian w pogłowiu zwierząt (bydło, owce, konie), a także różnych systemów dopłat bezpośrednich dla rolników do użytkowania łąk i pastwisk, co zostało wprowadzone po przystąpieniu Polski do UE. Zwrócono uwagę na zainteresowanie rolników dopłatami do TUZ w ramach pakietów rolnośrodowiskowych P01 i P02.

Wykazano, że procentowy udział TUZ w strukturze UR w północnej części województwa lubelskiego jest większy niż w południowej. Są one użytkowane głównie łąki. Najwięcej pastwisk występuje w powiatach krańickim i lubelskim (odpowiednio 34,4 i 30,6% ogólnej powierzchni TUZ). W wyniku restrukturyzacji polskiego rolnictwa sukcesywnie zmniejszało się pogłowienie zwierząt. W 2006 r. było ono mniejsze niż w 1980 r. – była ponad dwukrotnie, owiec prawie piętnastokrotnie, a koni sześćdziesięciokrotnie.

Od 2003 r. zwiększa się powierzchnia łąk i pastwisk niewykorzystanych gospodarczo. Dotyczy to zwłaszcza trzeciego odrostu, który nie jest zbierany na ok. 50% powierzchni użytków zielonych. W latach 2004–2006 województwo lubelskie wyróżniało się korzystnie na tle Polski zarówno liczbą składanych wniosków, jak i udziałem użytków zielonych, objętych dotacjami rolnośrodowiskowymi.

Adres do korespondencji: prof. dr hab. W. Harkot, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Katedra Łąkarstwa i Kształtowania Krajobrazu, ul. Akademicka 15, 20-950 Lublin; tel. +48 (81) 445-67-24, e-mail: wanda.harkot@up.lublin.pl

WSTĘP

Od zarania historii cywilizacyjnego rozwoju człowieka trwałe użytki zielone były źródłem podstawowej paszy dla przeżuwaczy, najpierw zwierząt łownych, a potem udomowionych [MARTYNIAK, 2003]. Także obecnie jest doceniana wysoka wartość żywieniowa wielogatunkowej runi pastwiskowej i łąkowej, łatwość jej konserwacji oraz niskie koszty produkcji. Powierzchnia trwałych użytków zielonych w regionie jednoznacznie więc wskazuje, czy istnieją warunki sprzyjające produkcji zwierzęcej, głównie chowu bydła, owiec i koni [LIPIŃSKA, GAJDA, 2006; MARKS, MŁYNARCZYK, MARKS, 2001].

Województwo lubelskie znajduje się na 4. miejscu w Polsce pod względem ogólnej powierzchni trwałych użytków zielonych, po mazowieckim, warmińsko-mazurskim i podlaskim, ale ze względu na ich udział w użytkach rolnych zajmuje dopiero 11. miejsce. Zmniejszające się погоłowie zwierząt, głównie bydła, owiec i koni, obserwowane w Polsce od lat osiemdziesiątych XX w., wpłynęło ujemnie na wykorzystanie potencjału paszowego wielu obszarów łąk i pastwisk, co doprowadziło do wielu zaniedbań, a nawet zaniechania ich użytkowania [JANKOWSKA-HUFLEJT, 2006]. Z kolei różne systemy dopłat bezpośrednich (pakiety rolnośrodowiskowe, Natura 2000, płatności obszarowe, dopłaty do niekorzystnych warunków gospodarowania), przyznawane rolnikom po przystąpieniu Polski do UE, przyczyniają się do zmian w gospodarowaniu na trwałych użytkach zielonych, co powoduje zmiany w ich składzie florystycznym. Pakiety rolnośrodowiskowe (rolnictwo ekologiczne, ekstensywne trwałe użytki zielone oraz ochrona cennych siedlisk przyrodniczych) ściśle określają intensywność użytkowania zbiorowisk trawiastych: termin koszenia i wypasu pierwszego odrostu, wysokość koszenia, liczbę pokosów, ilość stosowanych składników pokarmowych dla roślin i obsadę zwierząt itp. [Rozporządzenie..., 2004]. Wymogi te wprawdzie przyczyniają się do obniżenia intensywności produkcji pasz na łąkach i pastwiskach, ale bardzo korzystnie wpływają na ochronę zbiorowisk roślinnych o cennych walorach botanicznych i faunistycznych.

Celem pracy była ocena zmian w użytkowaniu łąk i pastwisk w okresie między ostatnimi spisami rolnymi i po przystąpieniu Polski do UE na tle stanu погоłowia przeżuwaczy. Określono także wpływ polityki rolnej państwa (PROW) i sytuacji rynkowej rolnictwa na kierunki zmian w gospodarowaniu na trwałych użytkach zielonych. Zwrócono ponadto uwagę na zależności między jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej a udziałem trwałych użytków zielonych w strukturze użytków rolnych w województwie lubelskim.

MATERIAŁ I METODY BADAŃ

Analizą objęto 20 powiatów województwa lubelskiego. Kierunki i tempo zmian w gospodarowaniu na trwałych użytkach zielonych w poszczególnych powiatach przedstawiono na podstawie danych źródłowych zawartych w corocznych publikacjach statystycznych województwa lubelskiego i odniesiono je do 1980 r. oraz danych ze spisów rolnych, przeprowadzonych w latach 1996 i 2002 [GUS, 1997; 2003; 2006; WUS, 1997; 2003; 2006; Rolnictwo...: www.stat.gov.pl].

Wykorzystując punktową waloryzację rolniczej przestrzeni produkcyjnej [Waloryzacja..., 1981] i dane statystyki opisowej, przeprowadzono analizę zmian procentowego

udziału trwałych użytków zielonych w strukturze użytków rolnych w powiatach położonych w części północnej (białski, lubartowski, łęczyński, łukowski, parczewski, radzyński, rycki, włodawski) i południowej (biłgorajski, chełmski, hrubieszowski, janowski, krasnostawski, kraśnicki, lubelski, opolski, puławski, świdnicki, tomaszowski, zamojski) województwa lubelskiego. Zależności między procentowym udziałem TUZ w strukturze UR a jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej, liczbą bydła ogółem i jego obsadą na 100 ha TUZ określono za pomocą analizy regresji prostej.

Powierzchnię TUZ, objętą dotacjami rolnośrodowiskowymi w ramach P01 (Utrzymanie łąk ekstensywnych) i P02 (Utrzymanie ekstensywnych pastwisk), oraz liczbę wniosków składanych w latach 2004–2005 w województwie lubelskim odniesiono do danych krajowych.

WYNIKI I DYSKUSJA

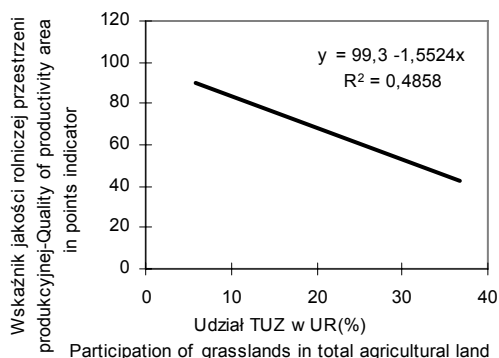
Przestrzenne rozmieszczenie trwałych użytków zielonych (TUZ) w województwie lubelskim jest bardzo nierównomierne, co wynika z warunków fizjograficznych terenu, zwłaszcza rzeźby terenu i poziomu wody gruntowej. Północna i północno-wschodnia część województwa wyróżnia się wyraźnie większym udziałem trwałych użytków zielonych od części południowej. Północna część jest nizinna, z dużym zasobem wód podziemnych i powierzchniowych, zaś południowa ma charakter pagórkowaty i wyżynny (do 394 m n.p.m.), z silnie zróżnicowanym poziomem wody gruntowej, często poniżej 60 m [BRZEZIŃSKA-WÓJCIK, BARTOSZEWSKI, 2004], co przyczynia się do deficytu wody. Na terenach nizinnych dolin rzek, gdzie najczęściej są zlokalizowane użytki zielone, są rozpostarte szeroko, a na wyżynnych są wąskie, z wysokimi zboczami [FIJAŁKOWSKI, 2003].

Trwałe użytki zielone zajmują największy obszar (41 604 ha) w powiecie białskim, a najmniejszy (2 615 ha) w powiecie świdnickim (tab. 1). Największy udział TUZ w strukturze UR jest jednak w powiecie włodawskim (36,8%), gdzie możliwości produkcji wielu gatunków roślin polowych są ograniczone ze względu na niski wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, który wynosi 34,2, podczas gdy w powiecie hrubieszowskim 103,1 [Waloryzacja..., 1981]. Analiza statystyczna danych potwierdziła występowanie istotnych zależności ($R^2 = 0,48$) między jakością rolniczej przestrzeni produkcyjnej Lubelszczyzny a procentowym udziałem TUZ w strukturze UR (rys. 1). Na obszarach, na których warunki produkcji roślinnej są najgorsze, udział TUZ w strukturze UR jest większy (rys. 2). Taki sposób wykorzystania naturalnych zasobów rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest uzasadniony i znajduje odzwierciedlenie w krajobrazie województwa lubelskiego. Udział TUZ w UR w powiatach położonych w północnej i północno-wschodniej części województwa kształtował się w granicach od 22,5 do 36,8%, zaś w powiatach położonych w południowej i południowo-wschodniej części od 6,3 do 19,2%. Uważa się, że udział TUZ w strukturze UR, wynoszący 30% i więcej, niejako zmusza rolników do chowu przeżuwaczy [MARKS, MŁYNARCZYK, MARKS, 2001]. Przeprowadzona analiza regresji liniowej potwierdziła występowanie istotnych zależności między procentowym udziałem TUZ w strukturze UR a obsadą bydła na 100 ha TUZ (rys. 3). W powiatach o dużym udziale TUZ w UR obsada bydła na 100 ha TUZ była mniejsza w porównaniu z powiatami, w których udział TUZ był mniejszy.

Tabela 1. Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, powierzchnia TUZ i obsada bydła na jednostkę powierzchni użytków zielonych w poszczególnych powiatach województwa lubelskiego w 2002 r.

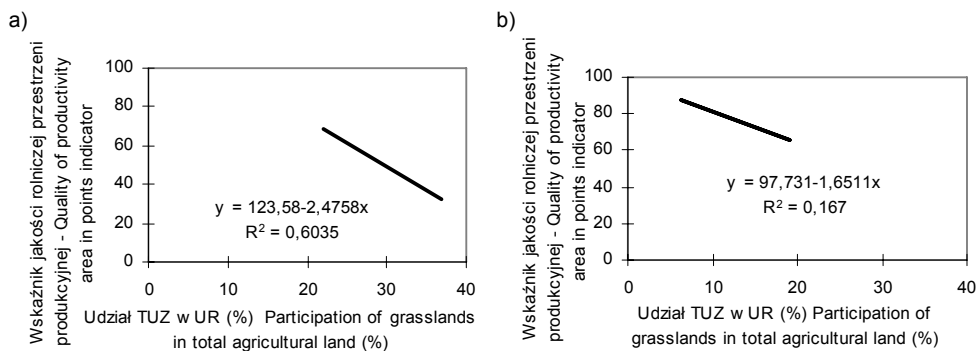
Table 1. The index of agricultural productive space quality, area of grasslands and animal stock per grassland unit area in districts of the Lublin Voivodship in 2002

Powiat District	Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej Index of productive space quality	Powierzchnia TUZ Grasslands area ha	Udział pastwisk w TUZ % Percent of pastures in grasslands area	Udział TUZ w UR % Percent of grasslands in agricultural lands	Obsada bydła szt.·(100 ha) ⁻¹ TUZ Cattle stock head per 100 ha of grasslands	Powierzchnia TUZ ha·szt. ⁻¹ bydła Grasslands area ha per head of cattle
Bialski	62,7	41 604	18,4	24,3	104	0,97
Biłgorajski	53,6	16 924	19,2	19,2	140	0,71
Chełmski	74,5	26 903	18,7	22,1	84	1,20
Hrubieszowski	103,1	11 404	12,0	12,3	241	0,41
Janowski	56,3	4 746	21,7	10,8	311	0,32
Krasnostawski	81,9	8 545	23,2	10,7	244	0,41
Kraśnicki	85,8	4 163	34,4	6,3	394	0,25
Lubartowski	56,6	20 918	15,1	25,5	123	0,81
Lubelski	98,3	7 491	30,6	5,9	501	0,20
Łęczyński	90,5	9 792	18,7	22,0	105	0,95
Łukowski	56,4	20 778	15,3	22,5	208	0,48
Opolski	66,7	4 168	22,1	8,6	163	0,61
Parczewski	58,6	12 856	16,2	23,0	84	1,19
Puławski	71,3	8 183	24,4	15,7	157	0,64
Radzyński	69,2	15 135	14,2	23,2	148	0,68
Rycki	66,5	7 883	13,8	22,2	197	0,51
Świdnicki	97,4	2 615	14,5	8,0	273	0,37
Tomaszowski	75,2	14 391	16,2	14,9	180	0,56
Włodawski	34,2	21 028	24,9	36,8	57	1,74
Zamojski	85,4	18 436	14,2	15,0	205	0,49
Woj. lubelskie	74,1	277 963	18,4	17,6	158	0,63
Lublin Voivodship						
Polska Poland	66,6	3 561 800	28,9	21,1	155	0,64

Rys. 1. Zależność między wskaźnikiem jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej a udziałem TUZ w strukturze UR w województwie lubelskim

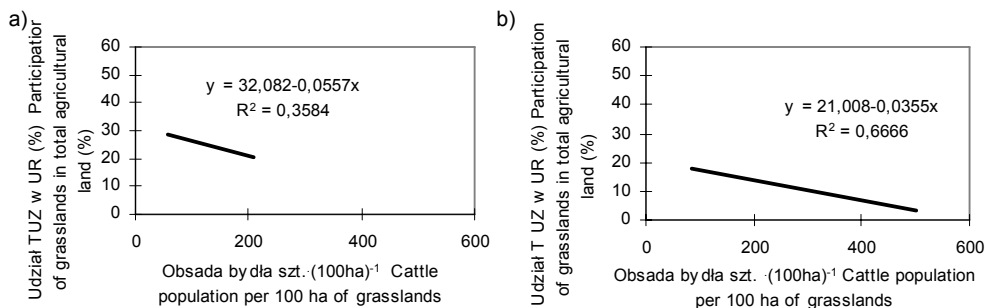
Fig. 1. Relationship between the index of agricultural productive space quality and percentage share of grasslands in the cropland structure in the Lublin Voivodship

Rys. 2. Zależność między wskaźnikiem jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej a udziałem TUZ w strukturze UR w północnych (a) i południowych (b) powiatach województwa lubelskiego

Fig. 2. Relationship between the index of agricultural productive space quality and percentage share of grasslands in the cropland structure in northern (a) and southern (b) districts of the Lublin Voivodship

W latach 2002–2006 w województwie lubelskim, w wyniku restrukturyzacji rolnictwa, pogłowie zwierząt zmniejszyło się, zwłaszcza w odniesieniu do 1980 r. – była ponad dwukrotnie, owiec prawie piętnastokrotnie, a koni sześćdziesięciokrotnie (tab. 2). Zmiany w pogłowie zwierząt przyczyniły się do mniejszego zainteresowania rolników produkcją pasz na trwałych użytkach zielonych. Dlatego też ich udział w UR zmniejszał się sukcesywnie i w 2006 r. był o 3,4% mniejszy niż w 1980 r. (tab. 3). Szczególnie duże zmiany wystąpiły w strukturze użytkowania TUZ. W analizowanym okresie udział pastwisk w ogólnej powierzchni użytków zielonych zmniejszył się z 22,4% w 1980 r. do 13,3% w 2006 r. Tendencja ta jest obserwowana nie tylko w województwie lubelskim, ale i w całej Polsce. Wyraźne zwiększenie powierzchni koszonych kosztem wypasanych

Rys. 3. Zależność między udziałem TUZ w strukturze UR a obsadą bydła w północnych (a) i południowych (b) powiatach województwa lubelskiego

Fig. 3. Relationship between the share of grasslands in the cropland structure and the cattle stock per 100 ha of grasslands in northern (a) and southern (b) districts of the Lublin Voivodship

Tabela 2. Pogłowie zwierząt gospodarskich w województwie lubelskim w latach 1980–2006

Table 2. Farm animal stock in the Lublin Voivodship in 1980–2006

Wyszczególnienie Item	Pogłowie w latach, szt. · (100 ha) ⁻¹ TUZ Animal stock in the years, head per 100 ha of grasslands						
	1980	1996	2002	2003	2004	2005	2006
Bydło Cattle	308	181	159	175	155	157	155
w tym krowy of which cows	156	101	96	110	93	94	88
Owce Sheep	116	11	9	11	11	9	10
Konie Horses	75	20	16	19	17	16	17

świadczy o postępującej ekstensyfikacji produkcji w rolnictwie w ogóle, a na trwałych użytkach zielonych w szczególności [ZASTAWNY, JANKOWSKA-HUFLEJT, 2001].

Mniejsza opłacalność produkcji zwierzęcej przyczyniła się do licznych nieprawidłowości w gospodarowaniu na trwałych użytkach zielonych. Dotyczą one zarówno zaniedbań w konserwacji urządzeń melioracyjnych, które w wielu przypadkach doprowadziły do ponownego zabagnienia łąk, jak również zaniechania nawożenia, a niekiedy nawet użytkowania. Wynikiem tego jest upraszczanie się składu florystycznego runi łąkowej, pogarszanie zadarnienia, zmniejszanie ilości i pogarszanie jakości pozyskiwanej paszy itp., a więc straty o charakterze gospodarczym i przyrodniczym [GAJDA, 1995]. Od 2003 r. zwiększa się powierzchnia łąk i pastwisk niewykorzystanych gospodarczo, dotyczy to zwłaszcza trzeciego odrostu, który nie jest zbierany na ok. 45% powierzchni użytków zielonych (tab. 4). Takie zjawiska nie występują w specjalistycznych gospodarstwach mlecznych, w których niezależnie od ich wielkości (grupy: I – 17–24; II – 25–39 i III – 40–55 ha UR) w strukturze powierzchni paszowej dominowały (60–70%) trwałe użytki zielone (rys. 4) [LIPIŃSKA, GAJDA, 2006]. Trwałe użytki zielone zapewniają bowiem całoroczne żywienie zwierząt. Ponadto pasza jest pozyskiwana w różnym czasie w trakcie sezonu wegetacyjne-

Tabela 3. Struktura użytkowania TUZ w województwie lubelskim w latach 1980–2006 oraz w Polsce w latach 1980 i 2006

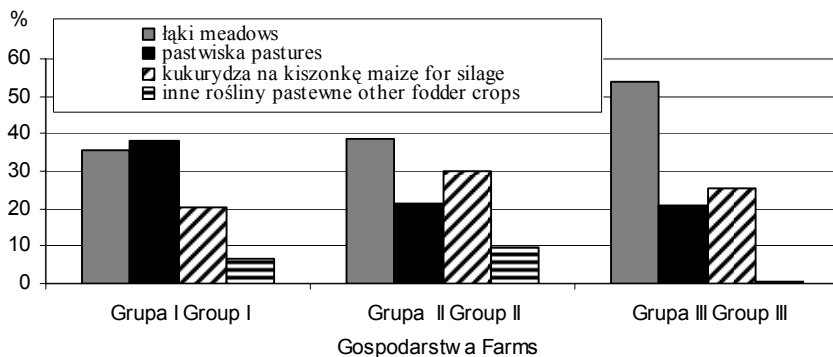
Table 3. The structure of grasslands utilisation in the Lublin Voivodship in 1980–2006 and in Poland in 1980 and 2006

Rok Year	Powierzchnia TUZ Grasslands area ha	Udział w ogólnej powierzchni TUZ Share in the total area of grasslands %		Udział TUZ w UR, % Percent of grasslands in agricultural lands
		łąki meadows	pastwiska pastures	
1980	321 300	77,6	22,4	19,8
1996	318 415	80,9	19,1	19,0
2002	277 963	81,6	18,4	17,7
2003	233 156	83,3	16,7	16,3
2004	243 127	82,1	17,9	16,3
2005	264 074	85,8	14,2	17,6
2006	242 842	86,7	13,3	16,4
Polska (1980) Poland	4 046 300	61,7	38,3	21,3
Polska (2006) Poland	3 215 700	74,4	25,6	20,1

Tabela 4. Struktura wykorzystania TUZ (%) w województwie lubelskim w latach 2003–2006

Table 4. The structure of grasslands utilisation (%) in the Lublin Voivodship in 2003–2006

Lata Years	Pokos Cuts	Siano Hay	Kiszonka Silage	Zielonka Green forage	Pastwisko Pasture	Niezebrane Not harvested
2003	I	80,0	2,6	5,8	11,0	0,6
	II	60,7	1,9	7,1	19,8	10,5
	III	15,4	1,4	25,3	35,5	22,4
2004	I	86,1	3,1	5,5	5,3	–
	II	73,8	2,7	7,7	14,5	1,3
	III	20,0	2,5	11,5	32,9	33,1
2005	I	81,8	3,7	3,1	4,9	6,5
	II	63,3	2,8	5,5	12,2	16,2
	III	15,6	1,6	8,6	29,7	44,5
2006	I	75,2	4,0	4,3	6,2	10,3
	II	42,1	1,7	5,5	14,2	36,5
	III	26,3	3,3	7,9	22,7	39,8

Rys. 4. Udział łąk, pastwisk, zasiewów kukurydzy na kiszonkę i innych roślin pastewnych w powierzchni paszowej badanych grup gospodarstw mlecznych [LIPIŃSKA, GAJDA, 2006]

Fig. 4. Percentage share of meadows, pastures, maize for silage and other fodder crops in the fodder area of studied dairy farm groups [LIPIŃSKA, GAJDA, 2006]

go (zbiór kolejnych odrostów), co wpływa korzystnie na rozkład pracy w gospodarstwie [NIEDZIAŁEK, 2000].

Gospodarka na niewykorzystywanych rolniczo użytkach zielonych jest obecnie ukierunkowywana na ekstensywną. Procesowi temu sprzyjają dopłaty bezpośrednie związane z wdrażaniem programów rolnośrodowiskowych w ramach Wspólnej Polityki Rolnej krajów UE. W latach 2004–2005 województwo lubelskie wyróżniało się na tle Polski zarówno liczbą składanych wniosków, jak i udziałem użytków zielonych objętych dotacjami (tab. 5). Największa liczba wniosków o wsparcie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych na TUZ dotyczyła utrzymania ekstensywnych łąk, mniejszym zainteresowaniem rolników odznaczał się pakiet: Utrzymanie ekstensywnych pastwisk. Podobne tendencje obserwowano w innych regionach Polski [SOSNOWSKI, JODEŁKA, JANKOWSKI, 2006].

PODSUMOWANIE

W rolnictwie lubelskim, podobnie jak w całej Polsce, następują zmiany strukturalne, które w znacznym zakresie dotyczą trwałych użytków zielonych. Duży udział TUZ w strukturze UR w niektórych powiatach i jednocześnie mała obsada zwierząt na 100 ha TUZ wskazują na słabe wykorzystanie powierzchni paszowej. Małe zainteresowanie rolników produkcją pasz na użytkach zielonych jest spowodowane spadkiem pogłowia zwierząt, wynikającym z niekorzystnych relacji cen skupu żywca, mleka i wełny do cen środków produkcji. Przyczyniło się to do zaniechania lub ekstensyfikacji produkcji pasz na trwałych użytkach zielonych. Spostrzeżenia te nie dotyczą specjalistycznych gospodarstw, które w ostatnich latach zostały ukierunkowane na produkcję mleka lub żywca wołowego. W tych gospodarstwach TUZ stanowią zazwyczaj znaczący udział w powierzchni paszowej.

Po przystąpieniu Polski do UE (2004 r.) kryzys w rolnictwie, dotyczący także TUZ, został złagodzony poprzez różne systemy dopłat. Województwo lubelskie wyróżniło się na

Tabela 5. Trwałe użytki zielone objęte dotacjami rolnośrodowiskowymi w ramach pakietów P01 i P02 w województwie lubelskim i w Polsce w latach 2004–2005

Table 5. Permanent grasslands covered by agro-environmental subsidies within P01 and P02 packages in the Lublin Voivodship and in Poland in the years 2004–2005

Nazwa pakietu i jego kod Name and code of package	Okres Period	Liczba wniosków Number of applications		Powierzchnia objęta dotacjami Area subsidized ha		Udział w ogólnej powierzchni TUZ, % Share (%) in total area of grasslands	
		woj. lubelskie Lublin Voivodship	Polska Poland	woj. lubelskie Lublin Voivodship	Polska Poland	woj. lubelskie Lublin Voivodship	Polska Poland
Utrzymanie łąk ekstensywnych (P01) Maintenance of extensive meadows (P01)	1.09.2004– –15.06.2005	1 059	5 483	6 541,77	60 517,71	2,70	1,90
Utrzymanie ekstensywnych pastwisk (P02) Maintenance of extensive pastures (P02)	1.08.2005– –31.12.2005	560	1 681	1 959,37	10 131,84	0,80	0,30
Utrzymanie łąk ekstensywnych (P01) Maintenance of extensive meadows (P01)	1.09.2004– –15.06.2005	53	684	342,30	6 899,48	0,14	0,20
Utrzymanie ekstensywnych pastwisk (P02) Maintenance of extensive pastures (P02)	1.08.2005– –31.12.2005	49	149	119,52	434,18	0,04	0,01

tle Polski zarówno liczbą złożonych wniosków, jak i powierzchnią użytków zielonych objętych dotacjami w latach 2004–2005. Wdrażane pakiety rolnośrodowiskowe przyczyniają się do zmniejszenia obszaru łąk niekoszonych i zahamowania ich degradacji. Procesowi temu sprzyjają również dotacje rolnośrodowiskowe do TUZ w ramach pakietów: Rolnictwo ekologiczne, Ekstensywne trwałe użytki zielone oraz Ochrona cennych siedlisk przyrodniczych, przewidywanych do realizacji w latach 2007–2013. Ostatnie decyzje gospodarcze (PROW) wpływają zatem korzystnie na kierunki zmian w gospodarowaniu na trwałych użytkach zielonych i sprzyjają zachowaniu ich bioróżnorodności.

LITERATURA

- BRZEZIŃSKA-WÓJCIK T., BARTOSZEWSKI S., 2004. Roztocze jako region geograficzny. W: Stan i zmiany środowiska geograficznego wybranych regionów wschodniej Polski. Pr. zbior. Red. R. Dobrowolski, S. Terpiłowski. Lublin: Wydaw. UMCS s. 79–89.
- FIJAŁKOWSKI D., 2003. Ochrona przyrody i środowiska na Lubelszczyźnie. Lublin: LTN ss. 409.
- GAJDA J., 1995. Użytki zielone Lubelszczyzny na tle warunków przyrodniczych i gospodarczych. Ann. UMCS Sect. E Supl. nr 50 s. 13–21.
- JANKOWSKA-HUFLEJT H., 2006. Stan i kierunki zmian w gospodarowaniu na trwałych użytkach zielonych. W: Aktualne problemy gospodarowania na użytkach zielonych i kształtowania środowiska w świetle obowiązujących norm prawnych. Mater. Semin. nr 51. Falenty: Wydaw. IMUZ s. 25–34.
- JANKOWSKA-HUFLEJT H., ZASTAWNY J., WRÓBEL B., OKULARCZYK S., 2002. Przyrodnicze i ekonomiczne uwarunkowania rozwoju łąkarskich gospodarstw ekologicznych w Polsce. W: Perspektywy gospodarowania na trwałych użytkach zielonych w ramach „Wspólnej Polityki Rolnej UE”. Mater. Semin. nr 49. Falenty: Wydaw. IMUZ s. 37–50.
- LIPIŃSKA H., GAJDA J., 2006. Powierzchnia gospodarstw a baza paszowa i pogłowie bydła w specjalistycznych gospodarstwach mlecznych. Ann. UMCS Sect. E nr 61 s. 225–236.
- MARKS M., MŁYNARCZYK K., MARKS E., 2001. Użytki zielone w różnych systemach rolniczych. Pam. Puł. nr 125 s. 49–56.
- MARTYNIAK J., 2003. Trawy. W: Historia hodowli i nasiennictwa na ziemiach polskich w XX wieku. Rośliny rolnicze. Pr. zbior. Red. J. Krzymuski. Radzików: Wydaw. IHAR s. 172–195.
- NIEDZIAŁEK G., 2007. Charakterystyka ekonomiczno-zootechniczna gospodarstw indywidualnych zajmujących się produkcją mleka w rejonie Podlasia. Roczn. Nauk Zoot. z. 23 Supl. s. 38–41. Rolnictwo, Leśnictwo, Środowisko: www.stat.gov.pl
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lipca 2004 roku w sprawie szczegółowych wariantów i trybu udzielania pomocy finansowej na wsparcie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich. Dz.U. 2004 nr 174 poz. 1809.
- SOSNOWSKI J., JODELKA J., JANKOWSKI K., 2006. Wykorzystanie środków płatniczych w ramach PROW w odniesieniu do trwałych użytków zielonych w powiecie siedleckim. Łąkarstwo w Polsce nr 9 s. 271–279.
- Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich, 1997, 2003, 2006. Warszawa: GUS.
- Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich w województwie lubelskim, 1997; 2003; 2006. Lublin: WUS.
- Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski według gmin, 1981. Pr. zbior. Red. T. Witek. Puławy: Wydaw. IUNG A–40 s. 334–410.

ZASTAWNY J., JANKOWSKA HUFLEJT H., 2001. Możliwości lepszego wykorzystania potencjału produkcyjnego łąk i pastwisk w Polsce. *Prz. Hod.* nr 69 s. 28–31.

Wanda HARKOT, Halina LIPIŃSKA

**CHANGES IN PERMANENT GRASSLAND MANAGEMENT
IN THE LUBLIN VOIVODSHIP
IN VIEW OF ANIMAL STOCK CHANGES BETWEEN 1980 AND 2006**

Key words: direction of changes, grasslands, Lublin Voivodship, natural conditions, stock animals

S u m m a r y

This study was aimed at evaluating current conditions of grassland management in the Lublin Voivodship due to implementation of the “National Agro-environmental Programme” that supports the development of rural areas. The attempts were also undertaken to estimate the utilization of grasslands for fodder production and environmental protection. Changes of the total area of grasslands and their share in agricultural lands in the Lublin region between 1980 and 2006 are presented. The effect of changes in animal (cattle, sheep, and horses) stock and of various types of subsidies for farmers after Polish accession to EU was also analysed. The farmers’ interest in subsidizing grasslands within agro-environmental packages P01 (Maintenance of extensive meadows) and P02 (Maintenance of extensive pastures) was noted.

The percentage of grasslands in agricultural lands in northern part of the Lublin Voivodship was greater than in the southern. They are mainly mown grasslands. Most pastures occur in Kraśnik and Lublin communes (34.4% and 30.6% of the total grasslands area, respectively). As a result of restructuring Polish agriculture, the animal stock continuously decreased being 2 times lower (cattle), 15 times lower (sheep), and 60 times lower (horses) in 2006 than in 1980.

Since 2003, the area of unused meadows and pastures has increased. This is particularly true for the third cut that has not been harvested on about 50% of grassland area. In 2004–2006, Lublin Voivodship stood out from remaining parts of Poland in both the number of applications and the percentage of grasslands subsidized by agro-environmental programmes.

Recenzenci:

prof. dr hab. Stanisława Okularczyk

dr inż. Jerzy Prokopowicz

Praca wpłynęła do Redakcji 22.01.2008 r.